

**ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧА РЕЦЕПЦІЯ ПОЕТИКИ
ВІРШОВАНИХ ТВОРІВ С. ВОРОБКЕВИЧА КРІЗЬ
ПРИЗМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСИПА МАКОВЕЯ****Тетяна НИКИФОРУК, Валерія АНДРИСЬ,**
Буковинський державний медичний університет,
Чернівці (Україна), kuryluk235@ukr.net**LITERARY RECEPTION OF THE POETICS OF
S. VOROBKEVYCH'S POETIC WORKS THROUGH
THE PRISM OF OSIP MAKOVEY'S RESEARCH****Tetyana NYKYFORUK, Valeriya ANDRIYETS,**
Bukovinian State Medical University, Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID:0000-0003-1840-3580

Nykyforuk T. Andriyets V. Literary reception of the poetics of S. Vorobkevych's poetic works through the prism of Osip Makovey's research. **Goal.** In the segment of the study of the literary reception of the poetics of S. Vorobkevych's poetic works, analyze the literary and critical materials of O. Makovey ("Literary heritage according to Izidor Vorobkevich", "Izidor Vorobkevich", "General notes on the poetry of Izidor Vorobkevich"), published in the first few decades after the writer's death.

Research **methods** are predetermined by the purpose and tasks of the work, the object of research and are complex. The hermeneutic method and the method of slow reading (the method of receptive poetics) were practiced, aimed to reveal S. Vorobkevych artistic means, interpret his works. Comparative and comparative historical methods are used to reveal the influence of other authors on the poetics of Bukovynian writer. Biographical method makes it possible to find out the dependence of S. Vorobkevych's views on poetics on the life basis.

Scientific novelty. The peculiarities of the development of poetics of poetry of S. Vorobkevych on the basis of certain its elements (generic, metaology, poetic syntax, phonics, versification) in the diachronic aspect were determined for the first time in Ukrainian literary studies in the given thesis. For this purpose, the scientific literature related to the study of elements of poetics of poetry works by S. Vorobkevych has been analyzed. The author's approach on the form of poetic text is studied. The role of extraneous influences on poetry of S. Vorobkevych in the aspect of poetics is determined.

Conclusions. The study of publications related to the topic of the study showed that the most valuable of them are the materials of O. Makovey, V. Lesyn and O. Romanets, P. Nykonenko, M. Bondar, P. Nykonenko.

The results obtained are an important material for expressing our knowledge of the poetics of S. Vorobkevych's poetic works; they are the material for comparison with the similar material on the artistic nature of Y. Fedkovych's poetic works. On the basis of revealing common features, taking into account the data of other Ukrainian poets of the region of this period it becomes possible to get a general picture of the poetics of domestic poetry works in Bukovyna in the second half of the nineteenth century.

Keywords: S. Vorobkevych, poetry, poetics, genesis, generics, tracks, phonics, poetic syntax, versification, metrics, rhythm, strophic, rhyme.

Питання про літературознавче потрактування творчості С. Воробкевича розглянув Б. Мельничук. У статті „Літературознавче і художнє осмислення постаті С. Воробкевича” (2012) відомий учений запропонував поділ літературно-критичних матеріалів про письменника на чотири періоди: „По-перше, ті, що з’явилися за його життя (80-ті роки XIX – початок XX століття); по-друге, оприлюднені в перші кілька десятиліть по смерті письменника, по-третє, надруковані в 40-ві – першій половині 80-х років минулого століття, і, по-четверте, що прийшли і приходять до читача, починаючи від кінця 80-х років і до наших днів”¹. Скористаємося із запропонованої класифікації і стисло розглянемо міркування О. Маковея щодо поезики віршованих творів С. Воробкевича в межах визначених періодів.

Мета. У сегменті вивчення літературознавчої рецепції поезики віршованих творів С. Воробкевича проаналізуємо літературно-критичні матеріали О. Маковея („Літературна спадщина по Ізидорі Воробкевичу”, „Ізидор Воробкевич”, „Загальні замітки про поезії Ізидора Воробкевича”),

оприлюднені у перші кілька десятиліть по смерті письменника.

Методи дослідження зумовлені метою та об’єктом дослідження і мають комплексний характер. Для висвітлення художніх засобів С. Воробкевича, й інтерпретації його творів використано герменевтичний метод і метод повільного прочитання (метод рецептивної поезики). Для виявлення впливу інших авторів на поезику буковинця використано порівняльний і порівняльно-історичний методи. Встановити залежність поглядів С. Воробкевича на поезику від життєвої основи допомагає біографічний метод.

Новизна дослідження. У статті вперше в українському літературознавстві з’ясовано особливості розвитку поезики віршованих творів С. Воробкевича на основі визначених її елементів (генерика, металоґія, поетичний синтаксис, фоніка, версифікація) крізь призму бачення О. Маковея. Для цього проаналізовано наукову літературу, пов’язану з дослідженням елементів поезики віршованих творів С. Воробкевича.

¹Melnychuk B. "Literaturoznavche i khudozhnie osmyslennia postati Sydora Vorobkevycha" [Literary and artistic understanding of the figure of Sydor Vorobkevich], *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha* : [zb. nauk. prats] [Scientific Bulletin of Yuri Fedkovich Chernivtsi National University], Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2012, Vyp. 585–586, Slovianska filolohiia, P. 139 [in Ukrainian].

З відгуком-рецензією щодо виданої Воробкевичевої збірки виступив в "Буковині" О. Маковей. У рецензії виділено три основні тези, дотичні до теми нашого дослідження: 1) аналізуючи вірш автора збірки "Над Прутом", треба враховувати єдність словесного і музичного ритмів; 2) більша частина віршів збірки написана "на лад народних пісень"; 3) у поезіях С. Воробкевича відчутний вплив Т. Шевченка і П. Куліша. Зосередимося на першій тезі. Поділяючи думку І. Франка, О. Маковей стверджує, що Данило Млака передовсім лірик, а не епік, він – поет-музика, що "так як то ще давно було у старинних народів або й у нашого, складав дійсну пісню не тільки словами, але й тонами, – складав сам і слова, і мелодію"². Народний співець, за переконанням автора рецензії, не був змушений "педантично" дбати про форму поезії: "він піснею прибрив не раз і не дуже дібрані слова". Критик робить такий висновок щодо буковинського автора: "При осуді його ліричних поезій мусимо пам'ятати, що він, пишучи їх, рівночасно міг мати на думці мелодію їх і сею мелодією бажав надолжити нерівности поетичної форми, які можна знайти в його поезіях"³. Тезу про невідокремленість співу від слова як характерну ознаку народної писемності обстоювала низка тодішніх дослідників фольклору, наприклад, П. Бажанський у праці "Русько-народна поетична і музикальна ритміка" (1891). У цьому аспекті цікавішим є спостереження С. Смал-Стоцького. У "Руській граматиці" (1893), виданій у співавторстві з Ф. Гартнером у додатку "Віршування" він запропонував пояснювати ритмічну природу не лише фольклорних, а й авторських українських віршів, ураховуючи музичний ритм. Навіть приклади "ямбічного метрума" і так званого "гекзаметра" С. Смал-Стоцький увіраźnie музичними тактовими схемами⁴. Такий підхід, звичайно ж, був обмеженим, адже, за словами відомої дослідниці національної версифікації Г. Сидоренко, "Слово і наспів у їх єдності – тільки одна із сфер дії закономірностей розвитку народнопоетичної творчості. Для того, щоб простежити взаємозв'язки її з іншими, суміжними видами мистецтва – музикою і літературою – неминуче умовне відокремлення слова і наспіву й окреме їх вивчення"⁵. "Синкретичний" підхід до вивчення пісенної творчості скритикував уже учень С. Смал-Стоцького – В. Сімович. Він у своїй "Граматиці української мови" (1919), зауваживши, що „віршований ритм не все годиться з музичним”, зробив такий висновок: "Нам із музичного боку віршів розбирати не можна"⁶. Другу та третю тези рецензії О. Маковея розглянемо у другому розділі нашої роботи.

Найважливішими працями цього періоду про С. Воробкевича вважаємо дослідження О. Маковея. Питання поезики віршованих творів письменника він заторкує в публікаціях "Літературна спадщина по Ізидорі Воробкевичу" (1908). "Ізидор Воробкевич" та "Загальні замітки про поезію Ізидора Воробкевича" (обидві – 1909). У

першій із них, уміщеній у № 103 "Буковини", зацікавлюють дві позиції дослідника. Перша – про виправлення творів письменника. О. Маковей стверджує: "Він мало коли що поправляв або переробляв. Вдалося що відразу – то добре; не вдалося – то так лишив. З тої причини через цілий його вік, почавши від Дідицького, що друкував 1863 р. перші його поезії, аж до Франка, що з рукописа Із. В-а видав 1901 р. збірку "Над Прутом"... редактори поправляли то більше, то менше поезії Із. В-а, на що він часто сердився, а часто і сам просив о се"⁷. Друга думка О. Маковея стосувалася певних версифікаційних особливостей Воробкевичевих віршів: "Поезія його була не раз зовсім до речі, але в одному і другому місці граматика, ритми і рими кричали о пімсту до неба – годі було їх не поправити. Траплялося се особливо в перших роках діяльності поета..."⁸. У матеріалі "Ізидор Воробкевич", що відкриває I том "Творів Ізидора Воробкевича" відзначимо близьке до Франкового спостереження щодо змісту і форми ліричних творів поета: "Вірні спостереження народного горя і щастя, велика любов до нашої бувальщини, до України і Буковини, бажання кращої долі народові та десь колись і суб'єктивна лірика або весела видумка – отже зміст його поезій, а простота виразу і щирість – се їх прикмети"⁹. Критик хвалить дрібні поезії автора, сперечається з О. Огоновським та солідаризується з І. Франком щодо епосу буковинця, а також вказує на залежність козацьких "дум" від історичних поем великих попередників. Наведемо ці міркування О. Маковея повністю: "Коротші поезії (з них багато відомих через музику самого ж Воробкевича), звичайно, краще, ніж довші поеми, н. пр. цілий ряд "дум" з козацької історії, де він на лад Шевченка і Куліша спілював бувальщину, мало маючи джерел до того"¹⁰. "Загальні замітки про поезію Ізидора Воробкевича", що завершують перший том "Творів Ізидора Воробкевича", дослідник подав уже після ретельного опрацювання всіх віршованих творів поета. Врахувавши досвід І. Франка щодо видання збірки "Над Прутом", О. Маковей у I томі поділяє, як І. Франко, поезії письменника на лірику ("Думки і пісні") та епос ("Балади і оповідання"). В обох групах поезії розміщені за роками написання, що сприяє розумінню творчої еволюції С. Воробкевича. У "Загальних замітках..." О. Маковей виділяє два напрямки творчості поета: а) романтично-історичний; б) етнографічний. До сегменту романтично-історичних творів О. Маковей зараховував Воробкевичеві "думи" з козацької історії (звернемо увагу на те, що критик бере це слово в "лапки", маючи, очевидно, на увазі, що це – власне поетове визначення) і показав, використовуючи епістолярій поета, джерела цих "дум" – оповідання М. Чайковського, "Geschichte der Ukraine" Енгеля, твори Гоппе, Бантиш-Каменського, П. Куліша, Т. Шевченка від 1867 року, Д. Мордовця, М. Костомарова та ін. На думку О. Маковея, після переїзду до Чернівців "інтерес Воробкевича до

² Makovei O. "Nad Prutom. Zbirnyk poezii Izydora Vorobkevycha" [Above Prut. A collection of poems by Izidor Vorobkevich], *Bukovyna* [Bukovyna], 1901, 26 serpnia (8 veresnia), P. 4 [in Ukrainian].

³ Ibidem.

⁴ Smal-Stotskyi S., Hartner F. *Ruska hramatyka* [Russian grammar], Lviv, 1893, P. 170 [in Ukrainian].

⁵ Sydorenko H. K. *Ukrainske virshuvannia vid naidavnishykh chasiv do Shevchenka* [Ukrainian poetry from the earliest times to Shevchenko], Kyiv : Vyd-vo Kyivsk. un-tu, 1972, P. 32 [in Ukrainian].

⁶ Simovych V. *Hramatyka ukraïnskoï movy* [Grammar of the Ukrainian language], Kyiv-Leiptsih, 1919, P. 496.

⁷ Makovei O. "Literaturna spadshchyna po Izydori Vorobkevychu" [Literary heritage according to Izidor Vorobkevich], *Bukovyna* [Bukovyna], 1908, N 103, P. 1. [in Ukrainian].

⁸ Ibidem.

⁹ Makovei O. "Izidor Vorobkevych (zhyttiepyss)" [Izidor Vorobkevich (biography)], *Vorobkevych I. Tvory* [Vorobkevich I. Works], Lviv, 1909, T. 1, P. 7 [in Ukrainian].

¹⁰ Ibidem.

козацьких тем ослаб, хоч він і пізніше не раз вертався до них (пор. поему про Тимоша Хмельницького, драму про Сагайдачного, повість і драму про Мазепу); натомість зацікавила його в 70-х роках з нагоди російсько-турецької війни історія балканських народів, візантійська і новітня (турецька, сербська, албанська, чорногорська), і він радо обробляв теми із сеї історії то віршем, то прозою¹¹. Важливим видається і таке зауваження О. Маковей: поет, попри історичні теми, переповідав віршем також буковинські народні перекази. О. Маковей, услід за І. Франком, полемізує з тезою О. Огоновського, за якою С. Воробкевич “вище стоїть в нашій літературі яко поет епічний” і стверджує, що він передовсім лірик-співець. Наведемо присуд критика Воробкевичевим козацьким “думам”: “Тепер вони для нас мало інтересні, а з артистичного боку і зовсім не заслуговують на те, щоб їх пам’ятати, винявши декотрі, написані з більшим розмахом, чуттям та знанням справи”¹². Етнографічний напрям у творчості С. Воробкевича, на думку О. Маковей, найпомітніший у його ліриці. Основним джерелом лірики поета критик вважає народну пісню. Він переконаний, що після 1869 року переважна частина Воробкевичевої лірики – “це вже пісні з музикою”¹³. Він пропонує таку класифікацію поетових пісень: “І тут є ціла в’язка козацьких і патріотичних пісень, друга в’язка любовних, третя – пісень до чарки, а четверта – комічних”¹⁴. “Воробкевич, – продовжував критик, – уважав себе, скорше, музиком, як поетом; тому й не диво, що всякі тексти до пісень він змінював, переробляв на різні лади... Звідки виходила деяка монотонність у помислах, напр., любовних пісень, монотонність, очевидно, у словах...”¹⁵. О. Маковей продовжує критику форми віршованих творів поета: “Форма його поезій не завсіди нас вдовольняє; на наголоси українці певно не згодяться, хоч вони народні, уживані на Буковині; рими часто не всюди добірні...”¹⁶. Наприкінці свого розгляду поезії буковинця О. Маковей відзначає в нього чималу кількість дидактичних віршів, пояснюючи, що вони є наслідком “його заходів для освіти шкільної молоді”, та невелику частку особистої лірики. Зазначимо, що основні положення “Загальних заміток про поезію Ізидора Воробкевича” О. Маковей – це найкраще з того, що було написано про поезію віршованих творів письменника в цей період. У сегменті вивчення літературознавчої рецепції поезії віршованих творів С. Воробкевича ми скористалися класифікацією праць про поезію автора збірки “Над Прутом”, запропоновану Б. Мельничуком (чотири періоди вивчення творів поета). Щодо періоду 80-х років XIX – початку XX століття варто розглянути праці С. Сміль-Стоцького, О. Огоновського, І. Франка, О. Маковей (рецензія на збірку “Над Прутом”), М. Лозинського. Зійснити аналіз літературно-критичних матеріалів, оприлюднених у перші кілька десятиліть по смерті письменника (другий період). Це праці В. Гнатюка, В. Мировця, Є. Семаки, О. Маковей (“Літературна спадщина по Ізидорі Воробкевичу”, “Ізидор Воробкевич”, “Загальні замітки про поезію Ізидора Воробкевича”), В. Сімовича та О. Крицевого. Третій період (40-і – перша половина 80-х років минулого століття) представлений дослідженнями Ф. Погребенника,

В. Лесина та О. Романця. П. Никоненка (другий розділ автореферату кандидатської дисертації “С. І. Воробкевич. Життя, творчість та місце в літературному процесі другої половини XIX ст.”), В. Шаблювського. До четвертого періоду (від кінця 80-х років XX ст. і до наших днів) вналежнюємо праці М. Боднаря, М. Івасюка, П. Никоненка та М. Юрійчука, О. Любимової, С. Протасової. З-поміж наукових праць виокремлено матеріали О. Маковей (“Загальні замітки про поезію Ізидора Воробкевича”), В. Лесина та О. Романця (“Сидір Воробкевич – поет”), М. Боднаря (“Поезія пошвеченківської епохи. Система жанрів”), П. Никоненка та М. Юрійчука (“Сидір Воробкевич: Життя і творчість”, 2003). Відзначено, що серед складників поезики С. Воробкевича порівняно краще вивчені генерика та версифікація, однак жоден із них не досліджений достатньо повно, тому актуальним залишається завдання комплексного діахронічного вивчення поезики віршованих творів буковинця.

Висновки. Вивчення публікацій, дотичних до теми дослідження, показало, що найціннішими з них є матеріали О. Маковей, В. Лесина та О. Романця, П. Никоненка, М. Боднаря, П. Никоненка та М. Юрійчука.

Отримані результати є важливим матеріалом для увиразнення наших знань щодо поезики віршованих творів С. Воробкевича, вони є матеріалом для зіставлення з аналогічним матеріалом щодо художності поетичних творів Ю. Федьковича. На підставі виявлення спільних ознак, з урахуванням даних щодо інших українських поетів краю цього періоду можна одержати загальну картину поезики вітчизняних віршованих творів на Буковині в другій половині XIX століття.

Никифорук Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету. Автор понад 150 науково-методичних публікацій. Виконавчий редактор спільного українсько-румунського наукового журналу “Актуальні питання суспільних наук та історії медицини”. Коло наукових інтересів: теорія віриознавства загалом та поезика віршованих творів С. Воробкевича, викладання української мови як іноземної.

Никифорук Тетяна – PhD, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies in Bukovynian State Medical University. Author of over 150 scientific and methodological articles. Executive secretary of Ukrainian-Romanian scientific journal “Current Issues of Social Studies and History of Medicine”. Scientific research interests: the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych’s verses, teaching of Ukrainian language as a foreign language.

Андриєць Валерія – викладач фахового коледжу Буковинського державного медичного університету. Коло наукових інтересів: інтерактивні технології викладання української мови та літератури.

Andriyets Valeriya is a lecturer of the College of Bukovynian State Medical University. Scientific research interests: interactive technologies of Ukrainian language and literature teaching.

Received: 20.05.2023

Advance Access Published: June, 2023

© T. Nykyforuk, V. Andriyets, 2023

¹¹ Makovei O. “Zahalni zamitky pro poezii Izydora Vorobkevycha” [General notes about the poetry of Izidor Vorobkevich], *Vorobkevych I. Tvoru* [Vorobkevich I. Works], Lviv, 1909, T. 1, P. 403 [in Ukrainian].

¹² Ibidem, P. 404.

¹³ Ibidem, P. 406.

¹⁴ Ibidem, P. 406.

¹⁵ Ibidem, P. 406.

¹⁶ Ibidem, P. 407.